

Če v Pekingu metulj zamahne s krili ...

Eric R. Wolf: *Evropa in ljudstva brez zgodovine*, Studia Humanitatis, 1999

Kako pobegniti ustoličenim stereotipom globalne vasi? Uveljavljene interpretacije, skupaj s »konceptom svetovnega sistema«, niso noben logični in še manj estetski dosežek, temveč pomenijo, kot nam zagotavlja Wolf, zgolj »razvoj redundance – nenehne ga ponavljanja istih temeljnih trditev o naravi skonstruirane stvarnosti na različnih instrumentalnih področjih«. Kot antropolog nam Wolf že uvodoma obeta obračunavanje z zakoreninjenimi predstavami o »narodu«, »družbi« in »kulturi«. Skozi knjigo pa se mu razvije še globlja in še radikalnejša zamisel: revizija naših nazorov

o »jedru in obrobju«. Po vsem sodeč se bo potrebno ponovno vprašati, koliko so umestne naše delitve na pomembno in nepomembno, svetovljansko in provincialno, napredno in zaostalo, elitno in deklasirano.

Zgodba je znana že od petnajstega stoletja, ko se je začel evropski prodor v svet. Zaostala pa se je v kapitalizmu, ki se je »iz prvotnega središča razširil na vse konce sveta. Kamor koli je prodril, povsod je druga območja spremenil v satelite, odvisne od metropole v središču. Ko je črpal presežke, ki so jih izdelali v satelitih, in z njimi zadovoljeval potrebe metropole, je razvoj satelitov deformiral in preprečeval v svojo korist ... Dežele so se spremenile v pomožna ali odvisna območja, ki so osrčju dajala cenen živež, surovine in delovno silo.« Kar pa še ni vse. Tudi na svojih tleh je kapitalizem marginaliziral določene skupine (delavski razred) in jih spremenil v »*ljudstvo brez zgodovine*«. »Humanistom, katerih prva skrb je bila potrjevanje največjih dosežkov človeškega duha, je proletariat priklical pred oči podobo Ostrogotov, ko so razjahali konje v Večnem mestu.«

Pa tudi to še ni vse. V miselnosti zmagovalne elite so na ta način zadrževale zlovesče kalvinistične in malthusovske špekulacije. Sliši se kot pravljica, ko beremo, da »v družbah, v katerih vlada kapitalistični način, bistvene razločke razodevata kalvinistični pojem, da Bog nagraduje krepkost, zato so uspešni tudi krepkostni, ali misel, da Narava podeli palmo zmagovalcem v naravni selekciji. Revščina naj bi dokazovala pomanjkanje vrlin in neuspešnost v naravni

selekciji ter si zato ne zasluži dodelitve boljše zaposlitve.« Tako se je torej izpridil teleološki model. »Mit ustvarjajoča shema je nemara najbolj očitna v šolskih različicah zgodovine Združenih držav.« Kjer je treba seveda dokazati, »da je industrija, križana z demokracijo, dala Združene države, utelešenje pravice do življenja, svobode in iskanja sreče«.

Resnica zmagujoče elite? Ki samo sebe opeva kot krono stvarstva? Na ta način je bila dolgoročno deformirana mentaliteta Zahoda, ki se še kar ne more posloviti od svoje mitologije izbranosti, uspešnosti, ameriških sanj in kar je še podobne navlake.

In kaj nam v zameno ponuja Wolf? »Sodobni svet je postal eno samo področje, en sam svet, tako da dogodki v vsaki pokrajini, vsaki državi vplivajo na dogodke na številnih in drugih krajih in so hkrati pod njihovim vplivom.« *One world* iz reggae glasbe? Povedano v jeziku naravoslovne metaforike, od darvinizma smo se presečili na področje teorije kaosa. Svoji človeškosti in fantaziji na ljubo.

Da imajo tudi najmanjše spremembe v sistemu lahko radikalne dolgoročne posledice, nam pokaže že pogled v zgodovino. Evropa, silno neobetaven polotok, pred dobrim tisočletjem še vsa v primežu neizkrčenege gozda, je zgolj po nekaj naključjih prišla do svoje privilegirane pozicije. Na to pot so jo pripeljale države, kakršni sta bili kilavo rojena Anglija (»če bi jo kdo pogledal leta 1400, bi nikoli ne uganil, da se bo potegovala za prvo mesto«) in revna Portugalska. Njeno zavzetje Ceute leta 1418 je bilo sprva dejanje z omejenimi cilji, pa je vendarle sprožilo

evropski prodor v svet. Avantgarda te preslavne ekspanzije pa je bil v tistih časih seveda nič kaj ugleden trgovski stan.

Na prvi pogled majhen zamik v poudarkih pa ima lahko odločilen vpliv na razumevanje sveta. V tem ključu imamo, slikovito povedano, namesto zmagoslavnega Kolumba, rojenega, da zastavo slave ponese v širni svet, raje pomorščaka, ki je pravzaprav iskal nekaj povsem drugega in si pri izkrcanju ne more niti predstavljati posledičnega izumiranja Indijancev, talilnega lonca narodov, črnkega suženjstva, tovarne sanj in oboroževalne tekme. Glede na strahovito daljnosežnost njegovega malega koraka za človeka in velikega za človeštvo je tovrstna skromnost seveda povsem na mestu.

Naj se od aplikacij Wolfove teorije povrnem k njegovim izhodiščem. Raba Marxa, kolikor bi jo kdo iz zgoraj napisanega že utegnil izvohati, ni zgolj modna muha zahodnjaškega levičarskega intelektualca iz šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih let. O tem nam priča dosledno razločevanje med marksovskim in marksističnim. »Ne smemo pozabiti, da je marksovska izročilo zajemalo cel kup različic mišljenja in politike, med katerimi jih je nekaj razumsko bogatejših od pravovernosti, ki so prevladale v politiki.« Potem ko so Marxa razbremenili preroške avreole, je za njim ostal še presenetljiv analitični potencial, ki se je na tem mestu izkazal za produktivnega. Wolf, ki nikoli ni bolehal za patosom, si je takšno nevtralno uporabo lahko privoščil nekaj let pred ostalim človeštvom.

Zamudnikom pa je posvetil svoj *Predgovor* (1997). Po padcu berlinskega zidu je bilo omenjanje nekaterih imen vsekakor potrebno opravičevati, še posebno pri knjigi, ki omogoča tako različna branja. Da je bilo od vseh branj tudi kar nekaj hudo napačnih, pa si lahko že mislimo.

Naslednji lajtmotiv tega dela je pomen zgodovinsko utemeljenega raziskovanja. »Sistemi moči niso brezčasni, ampak se razvijajo in spreminjajo ... Človeških družb in kultur ne moremo prav razumeti, če si jih ne zamišljamo v medsebojnih razmerjih in odvisnostih v prostoru in času.« Wolf je torej samo za naše oči ponovno zbobnal na oder zgodovine vse statistike. Spektakel torej, v katerem pa poleg prikrajšanih, zaslužnjeh in pozabljenih srečujemo tudi nedoumljive količine zlata, srebra, kakava, volne, riža, svile, kave, slonovine, opija, barvil, začimb itd. Neučljivi erudit, po horoskopu empirist in ljubitelj konkretnega nam ne prizanese z nobeno podrobnostjo. Ste vedeli, da »se je število statev v uporabi dvignilo z 12.150 leta 1820 na 85.000 leta 1833?« Ali da »je bil Čitimukula – Čiti Veliki – častni naslov lubsko-čitskih Malubov ali čitskih Lubov«. In celo, da so pri »Arikarih grde mladce, ki so se spajdašili s Sjuji, morali izgnati iz vasi?« V istem košu z nezaslišanim dejstvom, da vse indijansko zlato še malo ni moglo pokriti izdatkov neskončno zapravljive španske krone.

Opraviti imamo torej s silno pretehtano, grandiozno, slikovito in naporno epopejo. Da se od preobilja ne bi razpočila, jo Wolf mestoma

utrjuje s teoretskimi vstavki, refleksijami in komentarji, na začetku in na koncu pa še z dvema predgovoroma, uvodom, besedo ob koncu, bibliografskimi opombami. In da ne pozabim: s 64 stranmi bibliografije!

Lucija Štepančič

Zaupaj svojim ranam